

Вячеслав Курепін,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри методики професійного навчання
Миколаївського національного аграрного університету,
м. Миколаїв, Україна*

АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОЇ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ В МІНЛИВИХ УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Постановка проблеми. Розбудова української держави в умовах воєнного стану потребує актуалізацію питань безпечної життєдіяльності. Здобувачі вищої освіти повинні за роки навчання одержати компетентності (знання, уміння, навички), сформувати погляди, цінності і поведінку з метою запобігання виникнення ризиків для життя і здоров'я, як особистого, так і людей які знаходяться поруч.

У сучасних умовах виживання, коли невизначеність та ризики пов'язані з військовими діями щосекундне загрожують життю та здоров'ю молоді потребує не тільки глибокого осмислення небезпек, які породжують негативні наслідки воєнного стану, але й нового погляду на них. Сьогодні майбутнє людства залежить не стільки від вирішення технічних проблем безпеки, скільки від зміни внутрішньої суті людини, трансформування її життєвих цінностей. Досягнення науки і техніки, які людство формувало десятиліттями для свого розвитку, працює не на благо людини [1, с. 57]. Воно руйнує, калічить, вбиває. Сьогодні безпека людства залежить від самої людини, трансформації її життєвих цінностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковий пошук щодо питань безпечної життєдіяльності людини, соціальних аспектів безпеки життєдіяльності у мінливих умовах сучасності, актуалізації питань безпеки життєдіяльності здійснювали науковці Л. Д. Бідик, О. С. Васильєва, Ю. Г. Волков, А. М. Дохоян, І. В. Іванова, В. О. Копа, Н. О. Лизь, М. Я. Лисаускене, С. І. Максименко, В. В. Нестеренко, Н. О. Нізовських, О. О. Пейчева, О. О. Орлов, Т. П. Резнікова, М. І. Тоба та інші. Однак з огляду на умови життєдіяльності, з якими зіткнулися громадяни України існує необхідність комплексного дослідження питань, пов'язаних із індивідуальною, соціальною та національною безпекою, цінностей студентства до життєвих компетенцій.

Формулювання цілей тез. Вивчення деяких освітянських підходів до формування безпекових компетентностей для забезпечення безпечної життєдіяльності у мінливих умовах сьогодення та повоєнного періоду; запропонувати шляхи удосконалення освітніх процесів закладів вищої освіти (ЗВО) для збереження здоров'я молоді та надбання знань, формування вмій та навичок безпечної життєдіяльності в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Внесення змін до плану основних заходів безпеки життєдіяльності та цивільного захисту продиктовані

умовами у яких опинилося громадянство України, молодь у тому числі. Уряд країни у спішному порядку вносить зміни та посилює профілактичну роботу з питань безпеки життєдіяльності [2, с. 130].

У сучасному світі проблеми безпечного існування й успішного розвитку як особистості, так і людства в цілому, набувають особливої актуальності. Щодня людина знаходиться під загрозою великої кількості небезпек, це пов'язано із вирішенням важливих безпекових завдань: забезпечення прийнятного природного та техногенного середовища, збереження здоров'я та життєздатності в умовах активних бойових дій та воєнних загроз для цивільного населення України. Війна ускладнила ситуацію й людські проблеми: екологічні лиха й природні катастрофи, економічні кризи тощо. Тому захист і створення сприятливих умов для життєдіяльності в умовах сьогодення залежать, насамперед, від людини й потребують від неї відповідних знань і поведінки [3, с. 81].

Посилення профілактичної роботи з питань безпеки життєдіяльності зокрема створення та функціонування у закладах освіти умов підвищеної уваги до таких дисциплін як «Безпека життєдіяльності» та «Цивільний захист» це не вимушена необхідність, а умови існування людини в умовах воєнних небезпек та ризиків. Тому формування у здобувачів вищої освіти, життєвозберезувальних компетентностей, знань правил пожежної та техногенної безпеки та цивільного захисту, алгоритму дій у разі виникнення надзвичайних ситуацій, у тому числі воєнного характеру, надання домедичної допомоги є не тільки актуальними а і життєво необхідними.

Для виконання зазначеного плану, розвитку життєвозберезувальних компетентностей в умовах воєнного стану, найближчим часом необхідно суттєво змінювати освітньо-професійні програми всіх спеціальностей за якими навчається молодь у закладах вищої освіти України; створювати аудиторії (класи) безпеки де здобувачі вищої освіти зможуть додатково отримати необхідні знання та відповіді на поставлені питання. Треба пам'ятати, небезпека не в майбутньому, вона вже настала і активно діє ще з 2014 року на території України. Нажаль це не розуміли і не розуміють більшість гарантів вищої освіти та керівники структурних підрозділів ЗВО, які скорочують лекційні та практичні часи з таких дисциплін, як «Безпека життєдіяльності», «Цивільний захист» [4, с. 358]; об'єднують їх, що унеможливує надання молоді безпекових компетентностей у повному обрізі; переводять дисципліни до вибіркового, позбавляючи здобувачів вищої освіти набувати таких важливих компетентностей, як здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях, здатність виявляти та оцінювати ризики, здатність розробляти та впроваджувати заходи з підвищення надійності, ефективності та безпеки, здатність досліджувати та визначити проблему і ідентифікувати обмеження, включаючи ті, що пов'язані з проблемами охорони природи, сталого розвитку, здоров'я і безпеки та оцінками ризиків, здатність оперативно вживати ефективні заходи в умовах надзвичайних (аварійних) ситуацій тощо. Необдуманим та безпідставним

рішенням деяких гарантів освіти та відповідальних за формування освітньо-професійних та освітньо-наукових програм спеціальностей ЗВО є не включення цих дисциплін до переліку як обов'язкових так і вибіркового компонентів освітніх програм.

Створення та функціонування аудиторій безпеки в ЗВО сприятиме систематичній підготовці молоді з питань безпеки життєдіяльності (особистої, колективної), цивільного захисту, здорового способу життя та формування навичок самозахисту і рятування в умовах надзвичайних ситуацій, у тому числі обов'язково воєнного характеру. У таких аудиторіях треба проводити спеціальні розширені курси окремих питань безпеки життєдіяльності та цивільного захисту, зокрема, «Радіаційна безпека», «Хімічна безпека», «Дії населення під час надзвичайних ситуацій воєнного часу», «Організація укриття в об'єктах фонду захисних споруд цивільного захисту» тощо. Такі позаосвітні заходи будуть корисними для здобувачів вищої освіти у яких викладання безпекових дисциплін ще не настало за графіком освітнього процесу [5, с. 10]. До роботи у аудиторіях безпеки (з можливістю дистанційного доступу до занять) треба обов'язково залучати фахівці ДСНС, Нацполіції, медичних працівників, учасників бойових дій, фахівців з мінної безпеки тощо.

Проблеми життєзабезпечення в Україні набули нового осмислення. Якщо раніше її вирішення пов'язувалося переважно з факторами здоров'язабезпечення (медико-біологічні, санітарно-гігієнічні), то сьогодні доведено, що життя людини – це цілісне, системне явище, природа якого обумовлена як соціальними зовнішніми чинниками, так і внутрішніми, такими, що визначають психологічне ставлення людини до себе і до тих обставин, у яких вона реалізує власне життя. На жаль, біологічні, фізичні та психічні функціональні здатності людини не безмежні, тому скрутні умови сьогодення, переважно: воєнний стан в країні, втрата близьких, вимушена еміграція та переселення, економічна криза (нестача грошей, втрата роботи тощо), критично збільшило психологічне навантаження на молодь. Все це порушило процеси адаптації, знизило психофізіологічні резерви організму, збільшило агресивний настрій у суспільстві, соціальне напруження.

В молодіжному середовищі сьогодні відбуваються складні процеси, погіршуються його соціальні, економічні та духовні складові, а стан характеризується як нестабільний [6, с. 740]. Змінити ставлення молоді до безпеки життєдіяльності можливо за умови розуміння життєвих цінностей, надання пріоритетності збереження здоров'я та життя через освіту. Тому гуманна задача педагогів навчити молодь усвідомленості до безпекових компетентностей заради особистої та соціальної безпеки, як громадянина вільної держави.

Реформування підходів до безпекових знань має розпочинатись із ставлення як самого студента до себе, так і науково-педагогічних працівників до змісту і методики викладання дисциплін «Безпека життєдіяльності» та «Цивільний захист». Нажаль, «Безпека життєдіяльності» та «Цивільний захист» як

дисципліни в не спеціалізованих ЗВО на навчання фахівців з безпеки, не сприймається як дисципліни обов'язкового вивчення. Навіть війна не змінила ставлення до необхідності їх опанування. Тому необхідно замінювати традиційність освітнього процесу безпекових дисциплін на індивідуальний підхід до кожного студента через запровадження інтерактивної методики навчання тощо.

Використання інтерактивної методики підготовки молоді підвищить пізнавальну активність здобувачів, з'явиться зацікавленість освітнім процесом безпекових дисциплін; надасть поштовх до розвитку ініціативи, творчого потенціалу особистості студента; сформує компетентності які дозволять у майбутньому вирішувати питання життєзабезпечення. Обов'язковими умовами інтерактивних методів навчання є висока активність студентів, створення на заняттях проблемних ситуацій. Сутність інтерактивного навчання під час підготовки студентів до безпечної життєдіяльності полягає в тому, що студенти і викладач є рівнозначними суб'єктами і знаходяться у постійній, активній взаємодії. Враховуючи зміст дисциплін «Безпека життєдіяльності», «Цивільний захист» організація інтерактивного навчання повинна бути заснована на життєвих ситуаціях, спільному вирішенні проблем тощо. Такий підхід надасть молоді можливість самореалізуватися, а різноманітність функцій, які виконує студент протягом освітнього процесу допоможе йому ще більш усвідомити питання організації безпеки життєдіяльності, особливо під час воєнного стану. Під час вивчення безпекових дисциплін треба використовувати рольові та імітаційні ігри, дискусії в стилі ток-шоу, кейс-методи тощо.

Використовуючи інтерактивні методи навчання треба досягати такого клімату спілкування, який сприяв би засвоєнню навчального матеріалу, допомагав молоді засвоїти особисті цінності щодо життя в мінливих та невизначених умовах сьогодення, сформувати вміння та навички безпечної поведінки у повсякденному житті та під час надзвичайних ситуацій.

Висновки та перспективи подальших наукових пошуків. У розвитку науки про безпечну життєдіяльність людини настав новий етап, під час якого викладач не передає знання, а формує у молоді компетентності, які допоможуть аналізувати середовище існування людини, особливо у мінливий та невизначений період; зберегти власне життя та психологічну рівновагу у повсякденні та під час надзвичайних ситуацій, особливо воєнного характеру. Проведена робота дає підстави нам вважати: по-перше, проблема формування безпечної життєдіяльності серед здобувачів вищої освіти ЗВО залишається актуальною і вимагає негайного вирішення проблем, які виникли засобами освіти; по-друге, в подальшому є доцільним вивчення та аналіз невідповідностей у освітніх програмах ЗВО по підготовки молоді з питань безпеки життєдіяльності на основі європейських стандартів.

Список використаних джерел:

1. Іваненко В. С. Деякі методи оцінки професійних ризиків // Сучасні підходи до охорони праці в закладах професійної освіти : матеріали

Усеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, Біла Церква, 26 жовтня 2022 р. Біла Церква : БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН УКРАЇНИ, 2022. С. 55-59. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/12472>.

2. Курепін В. М., Горбунова К. М. Виховання культури безпеки життєдіяльності майбутніх фахівців у закладах вищої освіти // Педагогічні науки : збірник наукових праць. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2018. - С. 127-135. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/6400>.

3. Іваненко В. С. Інтеграція молоді в системі освіти держав ЄС в умовах військової агресії проти України // Інтеграція вищої юридичної освіти України з європейським освітнім простором – виклики внутрішньої безпеки під час воєнного стану : матеріали з Міжнародної науково-практичної конференції, Ломжа-Харків, 15.02.2023 р. / за ред. П. Поніхтера, З. Шарлович. Ломжа : MANS w Łomży, 2023. С. 80-82. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/12946>.

4. Мешкова В. В., Курепін В. М. Необхідність перегляду навчальних програм з дисципліни «Безпека життєдіяльність» // Актуальні проблеми безпеки життєдіяльності людини в сучасному суспільстві: матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної інтернет-конференції, м. Миколаїв, 24 листопада 2021 р. Миколаїв : МНАУ, 2021. С. 355-360. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/10656>.

5. Іваненко В. С. Забезпечення формування знань здобувачів вищої освіти при вивченні дисциплін «Безпека життєдіяльності» та «Охорона праці» // Збереження планети - глобальні виклики, загрози, можливості на засадах результативного партнерства : тези доповідей тематичного круглого столу з питань екологічної безпеки до Всесвітнього Дня Землі - Earth Day, м. Миколаїв, 22 квітня 2022 року / Миколаївський національний аграрний університет. Миколаїв : МНАУ, 2022. С. 9-11. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/11312>.

6. Іваненко В. С. Цінності та запити сучасної молоді: життєві пріоритети української молоді // Покоління незалежності: ціннісні орієнтири і перспективи : матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів та магістрантів, м. Костанай, 30 березня 2021р. Костанай : Костанайський регіональний університет імені А. Байтурсінова, 2021. С. 737-741. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/9255>.